

Arbejder og indtryk under to års ophold blandt Polareskimoerne 1935-37

Af Erik Holtved

I 1929 indledte dr. Therkel Mathiassen en ny æra i den grønlandske eskimo-arkæologis historie ved at begynde den lange række systematiske udgravninger, der videreført år efter år har givet et enestående materiale til belysning af den materielle kulturs udvikling i landet. Først med udgravningerne på Inugsuk i Upernavik Distrikt skaffedes det faste grundlag for tidsbestemmelsen af fund fra de ældre perioder, og de følgende arbejder på vest-, syd- og østkysten har udbygget de første resultater, så nu ethvert fund med temmelig stor sikkerhed kan anbringes på sin plads i udviklingsrækken.

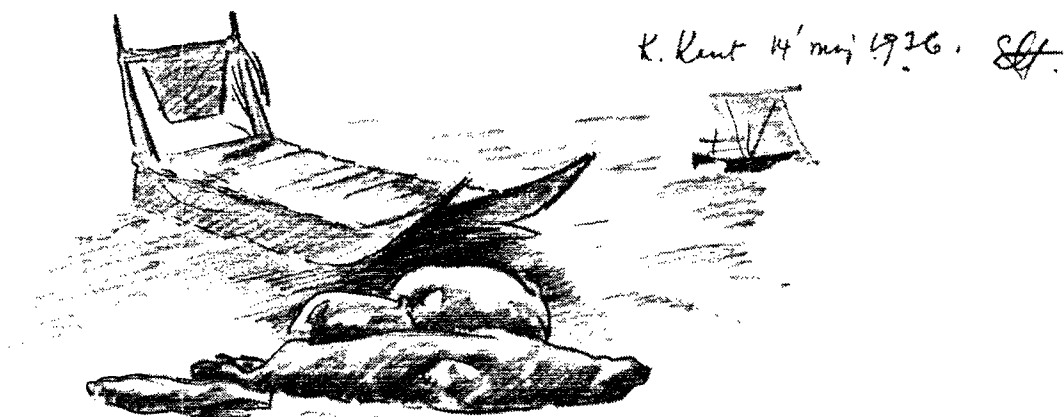
På den nordlige østkyst arbejdedes med samme metodiske grundighed af Helge Larsen og Glob, således at der i 1934 var tilvejeskaffet et meget stort materiale af systematisk udgravede fund fra næsten alle de vigtigste bebyggelsesområder i Grønland.

Også fra Thule Distriktet forelå et samlet fund, fra den bekendte Comers Mødding ved Thule. Det blev udgravet af den 2. Thule ekspedition og vil beholde sin plads i historien som det fund,

der har givet navn til den vidtudbredte Thule-kultur, nærmere defineret af dr. Th. Mathiassen efter dennes undersøgelser på den 5. Thule ekspedition til arktisk *Amerika*.

I dette fund fra Comers Mødding manglede dog en del typer af redskabsformer, som man gennem spredte fund vidste, havde været brugt i distriktet. Det måtte derfor være af vigtighed at skaffe så store samlede fund tilveje som muligt for herigennem også at få fastslået udviklingen i dette distrikt, der ved sin beliggenhed som indfaldsport for eskimostrømmen fra Amerika var af særlig interesse at få undersøgt.

Ved Statens og flere private fonds medvirken lykkedes det i 1935 at få bevilget de fornødne penge til dette formål, og i sommeren 1935 rejste jeg sammen med min kone op for i første række at foretage de fornødne arkæologiske undersøgelser, men desuden i videst muligt omfang at gøre etnografiske og sproglige studier blandt befolkningen. Thule Stationen overlod os et hus til beboelse ved selve Thule, og dette udgjorde hovedkvarteret i de to år, sam-

K. Kent 14' maj 1936. S.H.

Fra Erik Holtveds grønlandske skitsebog.

arbejdet varede, med undtagelse af sommeren 1936 hvor jeg opholdt mig på Inglefield Land. —

Den tid, der i Thule Distriktet kan arbejdes i jorden, er kun kort, ca. 3 måneder af året. Det var følgelig nødvendigt at udnytte denne tid fuldt ud til det arkæologiske arbejde, og dette påbegyndtes straks efter ankomsten ved selve Thule, hvor der fandtes tomter af ca. 40 gamle vinterhuse, de fleste af disse beliggende tæt udenfor det nu bebyggede område.

Det varede dog ikke længe, før frosten satte en stopper for arbejdet, som her i Thule først blev genoptaget 1½ år senere, i foråret 1937.

Hele sommeren 1936 var afset til en undersøgelse af Inglefield Land, hvor der ifølge beretninger fra den 2. Thule ekspedition skulle findes ruiner fra ældre tid. Der forelå nøje angivelse af, hvor disse skulle ligge — for størsteparten koncentreret om Marshall Bay på ca. 78 gr. 55' n. br. —

I den seneste tid har der så at sige ingen beboelse været på Inglefield Land. — Landet har nok været benyttet som jagtdistrikt, idet her endnu findes en del

rener, og nogle enkelte familier har af og til slået sig ned for sommeren, men de er som regel hen på efteråret taget sydpå igen.

Med henblik på hele spørgsmålet eskimoernes udbredelse i Grønland siger det sig selv, at det ville være af den allerstørste interesse at få konstateret, hvad det var for mennesker, der i tidligere tid havde dannet de store bopladser så langt mod nord.

Det hjembragte materiale er endnu langt fra gennemarbejdet, så det er endnu ikke muligt at drage eksakte slutninger, men jeg skal dog komme ind på enkelte iøjnefaldende og interessante forhold. — Men først lidt om arbejdet og vilkårene deroppe.

— — —

Foråret er i Thule Distriktet den store rejsetid og den eneste tid på året, hvor store transporter kan foretages. Havisen ligger da som et fast sammenhængende dække fra Melvillebugten op til Kap Alexander, syd for Ita; det vil sige, man kan befare hele distriktet på slæde ad havisen. Kun ved Kap Parry kan det undertiden knibe at komme rundt, og efter at Natsilivik er forladt som boplad,

Angutdluk.

går hovedvejen fra Thule nordpå ind gennem Granvillefjorden og op over Politikens Bræ, der er bekendt – eller berøgtet – for sin spejlblanke og bulede overflade og sin stenede opkørsel.

I de senere år er dette rygte dog gjort noget til skamme, så denne del af turen nu kan holdes for en fornøjelig afveksling i rejsen. Snefaldet om efteråret synes at være blevet større, – eller måske er stormene mindre hyppige, så sneen får lov til at blive liggende. Har man ikke ærinde ud til Kiatak øen, er det også betydelig kortere at køre ad Granvillefjorden.

Havisen er som regel farbar fra sidst i november, og der foretages rejser hele mørketiden igennem, fortrinsvis ved fuldmånetid; men egentlig flytning finder kun sted om foråret. –

Som hjælpere havde jeg engageret den gamle Moses, der var stedkendt på Ingfield Land, samt hans to svigersønner Qarqutsiaq og Maigssánguaq, der var gift med søstrene Patdloq og Avórtúngiáq, og en yngre mand Angutdluk. Endelig fulgte Avórtúngiaqs plejesøn Miteq med, en knægt på 14 år.

Sidst i april 1936 rejste vi op til Inugarfigssuaq, navnet på den gamle boplads ved Marshall Bay. For folkene blev dette en regulær flytning. Af hensyn til de uundværlige køddepoter, der skulle samles om foråret og sommeren, blev det nødvendig for dem at overvintrere deroppe, og dette var de alle indforstået med, – mens jeg selv rejste ned til Thule om efteråret.

Moses.

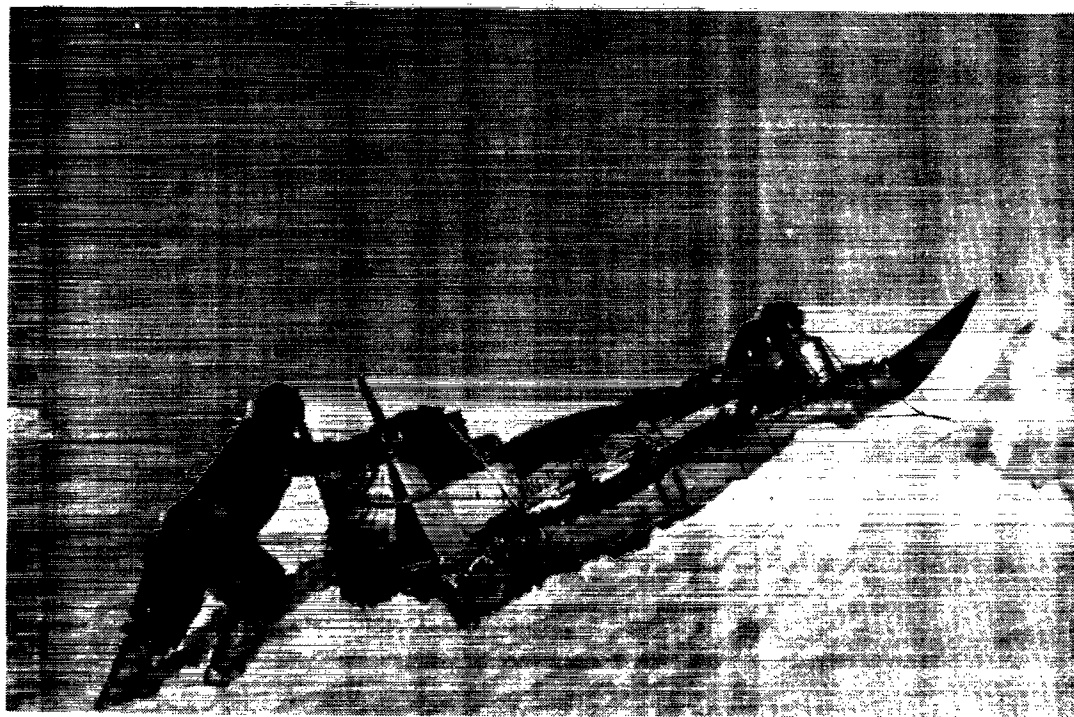
Miteq.

Blandt polareskimoerne regner man det som regel ikke for noget større problem at skaffe føde til mennesker, men at skaffe foder til et spand på 12-14 hunde vinteren igennem kræver store forråd, og der hvor man har disse, må man også have sit tilhold, – selvom man nok af og til kan bytte lidt gårde på gæsteri.

Foruden disse folk og deres slæder og godt 50 hunde hjalp yderligere 8 slæder med at køre det nødvendige gods op. Da mine folk foruden deres part af ekspeditionsbagagen også havde deres rørlige jordegods med incl. kajaker, blev det ganske anselige flyttelæs, de måtte fragte op over indlandsisen.

Qarqutsiaq og Maigssánguaq.

En af slæderne bakes op på isfoden.

Den bekvemmeste rejserute op til Inglefield Land går ad Clemens Markham bræen over indlandsisen og videre ned gennem landet til Aunartoq ved Rensselaer Bay.

Sidst i april samledes alle folkene ved Arfagdluarfik ved foden af denne bræ, og efter nogle dages ophold her for at skaffe de nødvendige hvalrosser til rejseproviant, startedes opover den 29. april, og fire dage efter, den 2. maj, nåedes Inugarfigssuaq. —

På strækningen fra Aunartoq kørte vi på ny vinteris, hvilket er adskilligt behageligere end at køre i gammel sikûs-saq. Moses erindrede ikke fra tidligere ophold, at isen var gået om sommeren, men dette synes i de senere år at blive mere og mere almindeligt. Også dette år

forsvandt isen ganske hen på sommeren, omend ret sent.

Straks ved ankomsten stiftede vi bekendtskab med den stærke isskruning ved land. Vi ankom ved lavvande og havde en del besvær med at få de tunge slæder bakset op på isfoden. I Kane Bassinet er forskellen på høj- og lavvande adskilligt større end nede i sydligere dele af distriktet. Man kører derfor gerne så længe som muligt enten på havisen eller på isfoden, der heroppe danner en fortræffelig landevej på 10 til 50 — ja enkelte steder indtil 100 m bredde, og undgår at krydse det ofte meget brede skrueisbælte mere end højst nødvendigt.

Den første tid var hovedsagelig helliget rekognosceringer — og for folkenes vedkommende bjørnejagt. De havde alle

Udsigt over Inuarfigssuaq mod K. Russel.

betraktet rejsen som en kærkommen lejlighed til at tage videre op under Humboldtbræen, hvor der færdes en del bjørne mellem de store, flade isfjælde. Udbyttet blev en bjørn pr. en eller to mand, dvs. der blev nye bukseskind til dem alle og kød i overflod til os, der skulle blive heroppe.

Desværre var de lavninger, hvor ruinerne lå, også de steder, hvor sneen havde hobet sig stærkest op. Der gik lang tid, før de alle dukkede frem, og først da der kom rigtig gang i snesmeltningen, fik vi overblik over, hvor mange der var. En del var dog ikke vanskelige at finde, og disse blev straks tømt for sne.

Der lå 30 ruiner ved selve Inuarfigssuaq på sydsiden af Marshall Bay, 8 på en lille ø 2-3 km udenfor, 3 på

K. Russel på nordsiden af fjorden, 8 ved K. Kent, ca. 25 km nordligere, og endelig ca. 15 omkring Rensselaer Bay.

På grund af den langsomme optøning var det nødvendigt at bearbejde dem alle på een gang, og arbejdet blev derfor lagt således tilrette, at jeg altid havde et udrykningshold til rådighed på to mand med to slæder, mens de andre to gik på fangst. Da vi fra hovedkvarteret kunne nå K. Kent på ca. 4 timer og Aunartoq på 5-6, kunne vi således uden større vanskelighed og tidsspilde køre fra plads til plads og grave der, hvor det lønnede sig bedst, mens de andre pladser i mellemtiden var overladt til solens behandling. Først i slutningen af juni var både havisen og isfoden så medtagne, at de ikke kunne befares mere, men da var vi

såvidt færdige med yderpunkterne, at vi helt kunne hellige os arbejdet ved Inugarfigssuaq. Kun den omtalte ø blev besøgt senere på sommeren i kajak og gravet færdig.

De fundne hustyper varierede en del. Nogle var runde eller ovale, andre firkantede, og en stor del var dobbelte eller tredobbelte huse. Disse sidste synes at tilhøre den mest udprægede hvalfangsttid, omend der er fundet bardesager i de fleste ruiner.

Ejendommeligt var det, at husene på den lille ø havde køkken, hvor der har været brændt åben ild, medens dette træk kun forekommer undtagelsesvis inde på fastlandet. Nede ved Thule konstateredes det samme dog flere steder.

De fundne genstande repræsenterer for en meget stor del den gamle Thulekultur og indeholder en hel del ornamenterede sager, hvoraf nogle ved deres formbehandling adskiller sig stærkt fra, hvad man hidtil har kendt fra Grønland, således et smukt udført mandshoved på en tohånds-skraber, udskårne renhoveder på koggerhåndtag m. m.

Men også Inugsuk-kulturen med sin overrådige bardeside er fyldigt repræsenteret på Inglefield Land. Særlig den lille ø gav et stort udbytte i denne henseende.

Ved Inugarfigssuaq fandt vi en mødding på ca. 25 cm tykkelse, rummende næsten lutter sager af den såkaldte K. Dorset-kultur, der karakteriseredes bl. a. ved harpunspidser med flad skaftgrube og en højt udviklet flinteteknik. Her lå alle de kendte typer af K. Dorset-harpuner, de fleste små og spinkle, men elegant lavet, ligeledes de tilhørende for-

skafter, knive, skrabere og ejendommelige spatelformede instrumenter med den traditionelle K. Dorset-ornamentik.

Mest overraskende var det dog at finde en del sager, stammende fra de gamle nordboer i Grønland, en spillebrik, skakbrik, et stykke af en ringbrynje, grydeben af malm, en redekam, tøjstykker m. m. – en uvurderlig hjælp ved tidsfæstelsen af de øvrige sager, de fandtes sammen med. – I betragtning af, hvad der er fundet af nordbosager i Upernavik distrikt, er det ganske forbløffende, at så mange ting har fundet vej helt op til Thules nordligste egne, og man finder det herefter slet ikke overraskende, at der den følgende sommer også viste sig nordbosager ved Thule. Den af nordboerne lærte bødkereteknik har ligesom i andre egne af Grønland også spillet en stor rolle for Polareskimoerne; der fandtes en mængde karstave, både i Comers mødding og andre steder. – Jeg skal i denne forbindelse anføre, at der i hele distriktet kun er fundet 1/2 blå perle blandt ca. 12.000 udgravede sager, et tegn på, hvor ringe indflydelse der kan spores fra hvalfangerne. Det er således fristende at antage, at langt størsteparten af den europæiske indflydelse, som ikke stammer fra den allernyeste tid, må hidrøre fra nordboerne. – At disse selv skulle have været i distriktet, er der dog ikke fundet noget bevis på.

Det der imidlertid optog folkene mest – og jo også var af størst vital interesse for dem under opholdet på Inglefield Land – var naturligvis fangstforholdene. Da Moses i sin tid havde været heroppe, var isen jo ikke gået om sommeren, og

Avórtúngiaq.

dette havde i nogen grad præget fangsten. Som nævnt havde vi ca. 50 hunde at skaffe foder til, og da de blev brugt hver dag, måtte de have rigeligt. —

Der blev dog mere end nok til dem og flere med.

I hele maj måned vrimlede det med utut på isen, og der var dage, hvor en enkelt mand kom hjem med indtil 8 sæler. En stor del af disse lagdes i depoter, fordelt på hele strækningen fra Aunartoq til Dallas Bay. — Sidst i juni kom remmesælerne, og der blev fanget så mange, at man tilslut ophørte med at lave skindet til remme eller såleskind, da man ikke havde brug for mere.

Den store overflod kom dog først rigtig med hvalrosserne. Da isen i juli-august begyndte at drive ud og ind, kom disse trækkende i det åbne vand, og blev nu jaget fra Kajak. Der blev ialt fanget henimod 30 dyr, et godt plus til kødbeholdningen.

I løbet af sommeren fangedes nogle rendyr, men renjægerne led ofte skuffelser, da dyrene var sky og vanskelige at spore på det snebare, stenede land.

Det folkene savnede mest var uden tvivl narhval. — De var vant til at bo ved den store fjord Kangerdlugssuaq, der er det vigtigste sted for narhvalfangst. Spækket af disse dyr giver en høj og klar flamme i lampen, så husene ved Kangerdlugssuaq er altid lyse og varme om vinteren. Og Avórtúngiaq ynkede ofte folkene ved Thule, der måtte nøjes med hvalrosspæk. Dette giver mere sod end varme, sagde hun, og hun var noget bekymret ved ikke selv at have andet for vinteren heroppe, hvor kulden tilmed skulle være ikke så lidt strengere. — Vi havde ganske vist masser af sæler, men når de har ligget i en kødgrav en sommer over, bliver der ikke meget reelt spæk tilbage på dem, idet dette siver ud

og forsvinder ned mellem stenene. — Og en trantønde havde vi ikke været så forsynlige at tage med.

Vi var overraskede over kun at træffe ganske få harer. Avórtúngiaq huskede, at hun som barn havde skudt mange harer heroppe; dengang vrimlede det med dem. Nu kunne der ikke engang blive nok til kamikstrømper.

Vore drøftelser af, hvad der kunne have forjaget harerne og gjort rensdyrene så sky og vanskelige at komme på skudhold, endte med at ulvene fik skylden. Hvor meget sandt der er i dette, er svært at afgøre, men det er en kendsgerning, at vi om sommeren så tre ulvespor oppe i landet, ikke lang fra Inugarfigssuaq, — af en mor med to unger. Kort tid efter så Angutdluk dyrene selv, men havde dog ikke held til at få ram på dem.

Rævefangsten viste sig om vinteren bedre end ventet, i betragtning af, at her ingen søkonger fandtes. Man havde regnet med, at der heroppe ligesom på Ellesmere Land skulle være flere hyide end blå ræve, men denne teori holdt dog ikke stik — til glæde for folkene.

Om efteråret fangedes ørred i søerne oppe i landet. Der var nogle steder mange ørreder, men gennemgående var de kun små. —

I det store og hele fandt vi således livsvilkårene udmærkede på Inglefield Land, og mine folk bestemte sig til at blive endnu en vinter deroppe. — Dog tror jeg ikke, man skal regne for bestemt med, at der foreløbig vil blive genoptaget en regelmæssig beboelse som i ældre tider. Dels er mørketiden endnu længere deroppe end i de sydlige dele af distriktet, dels — og væsentligst, fordi folkene

føler sig for ensomme. De lægger selv ikke skjul på, at dette er det afgørende for dem. Syd for Ita kan man på få timer komme fra boplads til boplads, men fra Inugarfigssuaq er der i bedste fald tre dages rejse ned til de nærmeste mennesker (medmindre da Ita skulle være beboet), tre dage, som let kan blive til en uge, hvis det sætter ind med snestorm undervejs; — og kun undtagelsesvis vil andre komme op for at besøge dem. — Selv i sommerens løb kunne jeg flere gange mærke, at de savnede muligheden af at komme i forbindelse med andre mennesker. Værst var det, da de vidste, skibet måtte være i Thule. Så lidt denne begivenhed egentlig direkte berører de enkelte personer, så er det dog årets store oplevelse for dem alle.

Den 1. oktober kom jeg ned til Siorapaluk sammen med Qarqutsiaq, Maigssânguaq og Angutdluk, der skulle gøre indkøb for vinteren. Vi kørte dennegang ad en anden rute, som ingen af disse folk var helt fortrolig med, da ingen af dem havde kørt den som voksen; men Moses havde givet sine instrukser, så de betænkte sig ikke på at prøve den. Vi kom imidlertid for langt østover, idet nogle ikke på kortet afsatte nunatakker øst for Verhoeff bræen forledte os til at tro, at denne bræ lå østligere. I virkeligheden kørte vi ned på denne, og først da hundene begyndte at plumpe i, blev vi klar over vor fejltagelse. Da der her så tæt ved det åbne vand nu også daglig kom tåge, tog det os to dage at finde tilbage gennem det meget ubehagelige spaltemråde, der ligger bag Verhoeff bræen, og komme over til Meehan bræen, hvis front kun ligger 4 km vestligere. — Den-

Et af Erik Holtveds mange linoleumstryk.

ne nedkørsel benyttes undertiden af folk, der vil fra Ita til Siorapaluk på tider, hvor man ikke kan komme langs kysten, – men man undgår den dog så vidt muligt.

I Siorapaluk blev det nødvendig at vente i 6 uger på at isen skulle lægge sig, så det blev muligt at komme videre til Thule. Jeg nød i denne tid gæstfriheden hos bestyreren ved udstedet, Enok Kristiansen, hvis hjertensgodhed jeg altid vil mindes med taknemmelighed.

I Siorapaluk boede denne vinter den gamle Itugssarssuat, den nu eneste overlevende af de folk, der i 1860-erne indvandrede fra Baffinland. At dømme efter hendes angivelse var hun dengang en lille pige på ca. 7 år og er altså nu

godt op imod de 80. Hun er fuldstændig åndsfrisk og går sin daglige spadseretur, når vejret tillader. Hun bor nu hos et barnebarn, hvor hun har sin egen briks og lampe og koger sin yndlingsret, gule ærter, i en lille gryde. Hun har op imod 50 endnu levende efterkommere, dvs. ca. en femtedel af samtlige polar-eskimoer, og følger alle sine børn, – der jo nu er gamle mennesker, børnebørn og børnebørnsbørn med levende interesse. Selv synes hun, at hun er den eneste voksne blandt hele befolkningen, og når hun taler i andres selskab, tier alle og lytter til, hvad hun har at sige. Hendes hukommelse skal være fænomenal, men det kniber lidt med at holde et emne fangen.

Selvom Itugssarssuat således ikke direkte kom til at levere mange bidrag, begyndte dog mit folkløstiske arbejde for alvor her i Siorapaluk. Jeg var så heldig at træffe en udmærket fortællerske, Arnaitsoq, tidligere gift med Pørsimat, der er kendt fra den 5. Thule ekspedition. Hun var i besiddelse af den fornødne tålmodighed og talte desuden et uforfalsket polareskimoisk. — Dag efter dag kom hun nu og fortalte. Hun kunne huske — ord for ord, så jeg kunne skrive dem ned i hendes eget sprog.

Desværre er det nu forbavsende få, der husker ret mange af de overleverede sagn. Når jeg spurgte, blev jeg altid henvist til bestemte personer, og det var ikke ret mange. — Det hændte dog også, at nogen fortalte, at de godt kunne fortælle en hel masse, men når jeg gik dem på klingen, viste det sig snart, at hukommelsen alligevel ikke slog til, og det blev kun til små brudstykker. Arnaitsoq derimod fortalte gerne historien rask igennem for at være sikker på, at hun havde den present, og bagefter måtte jeg læse det skrevne op for hende, for at hun kunne være sikker på, at jeg havde fået det hele med — til store moro for de eventuelle tilhørere.

Selvom hovedindholdet i fortællingerne står nogenlunde fast, er der dog plads for individuelle variationer, og en fortælling ledsages gerne med en bemærkning om, »at det er sådan, som den og den har fortalt den« eller »sådan som jeg har hørt den«. — Jo friere gengivelsen synes at være, des mere må man dog have grund til mistanke om, at den ikke er helt sikkert erindret. Arnaitsoq fortalte på min forespørgsel, at hun kunne

kun fortælle en historie på én måde, »ligesom når vi andre læste af en bog«.

Nu da en stor del af børnene går i skole, er de fleste af forældrene holdt helt op med at fortælle sagn for dem, og for egen morskab fortæller de dem ikke. Folk fortalte mig direkte, »at der var ikke noget morsomt ved dem mere, de havde ingen værdi længer«. — Muligt at en portion åndelig blufærdighed spiller ind, men skjules kan det dog ikke, at sindet er ved at forandre sig noget, og den impulsive given sig hen i fortællingen af et sagn, som måske kun en eskimo kan gøre det, bliver man nu kun sjældent vidne til. — Så meget stærkere virker det, når det en enkelt gang sker.

Det viste sig i Siorapaluk, at ajagaqspillet ikke helt var gået i glemme. Ganske vist fandtes kun en enkelt ajagaq, men næsten alle kunne benytte den — nogle endda med stor rutine. Det er særlig befolkningen fra Kangeq og Kangerdlugssuaq, der holder dette spil i hævd, sikkert på grund af disse bopladssers noget afsides beliggenhed; men noget skyldes det også, at en bestemt familie, der tæller store åndelige begavelser, med interesse for traditionerne, plejer at bo i disse egne. En mand af denne familie, Arqioq, der er en dygtig trommesanger, var således den eneste i distriktet, jeg på min første rejse gennem dette traf i besiddelse af en tromme. — Alle de, der ikke er helt unge, forstår dog udmærket at bruge trommen, og der blev i de to år, jeg opholdt mig i Thule, digtet flere nye trommesange.

— — —

I november begyndte isen at lægge sig på fjorden, men en lang periode blev

Inukitsorssuaq og Inúteq, to dygtige trommedansere.

nyisen stadig brudt op af storm, og først midt i måneden blev det muligt at tage afsted sydpå.

Der findes gennem distriktet et system af smutveje, som man kan benytte, hvis havisen ikke ligger fast. Man benytter da såvidt muligt den ny is på fjordene, men da det er nødvendig at krydse de mellemliggende landstrækninger, går kørslen ustandselig op og ned ad fjeldene og stiller store krav til hunde og mandskab. Medens man normalt kun er to dage om at tage fra Siorapaluk til Thule, brugte vi på denne tur 12, men nåede således at komme til Thule som de første slæder med bud nordfra det efterår.

Skønt mørketiden er lang i Thule, — i tre måneder må man have lampen tændt for at se døgnet igennem, — så er den dog for de fleste den tid, der går hurtigst.

Fangst er der ikke meget af i denne periode, udover rævene. I mørket kører folkene rundt og røgter deres sakse, og enkelte har sælgarn ude ved isfjelde eller strømsteder, men i det store og hele lever man af de depoter, der er lagt om efteråret. Ved selve Thule består disse mest af hvalroskød, medens man i nord-distriktet kan delikatere sig med narhvalkød og mátaq. I egnen om Kap York og Savigsivik er man mere afhængig af sælerne, og det hænder i pe-

rioder, at det her kniber lidt med føden. Særlig i efterårstiden og begyndelsen af vinteren giver rævene lidt afveksling i menuen; deres kød er da meget fedt og velsmagende.

Mørketiden er således befolkningens ferietid. Da rejser man rundt og besøger hinanden og har uendelig god tid. Nogen fast inddeling af døgnet findes ikke, og ligesom man selv er velkommen når-somhelst og hvorsomhelst, så får man også besøg af folk på alle mulige tider. Et eskimohus er i denne tid som et hotel, hvor folk kommer og går, lægger sig og sover på briksen efter behag, vågner, når det dufter af mad eller kaffe – og afløses igen af andre. Jeg husker en nat i Avörtungiaqs hus i Qânâq. I de timer jeg lå og døsede på briksen, havde jeg ikke mindre end tre hold sovekammerater, og ingen af disse var husets beboere – de var fortrukket over i et andet hus.

I juletiden kulminerer gæsteriet, idet alle der på nogen måde kan, tager til Thule. Befolkningen sætter stor pris på festligheden i kirken juleaften. Det glæder de gamle at se børnene danse om det store juletræ og få uddelt gaver – og mest af alt, tror jeg, de mange lys. Lys og fest er meget stærkt knyttet til hinanden for polareskimoerne. Bliver man inviteret på besøg, nøjes de ikke med at have spæklampen tændt, men hvor de kan få dem anbragt på væggen, brænder små og store stearinlys.

Det hænder også, at man kører ud på isen i flok og følge for at fejre julens afslutning. Så anbringes lys i nicher på et isfjeld, og i denne fantastiske belysning fordriver man tiden med fodboldspil eller lign., mens primusserne snurrer til

kaffe. Når lysene er brændt ned, foregår hjemturen under hidsigt væddeløb.

Denne udstrakte gæstfrihed i julen tærer hårdt på Thule-folkenes kødbeholdninger. Det er ikke alene venner og slægtninge, der skal trakteres, men også deres hundespand. Det hører derfor med til god tone ikke at blive altfor længe; men vejret kan stille sig hindrende for afrejsen, og dette julebesøg rummer derfor altid nogen risiko for gæsteværterne. Undertiden er nogle ligefrem nødt til at rejse bort med deres gæster for nu selv at nyde gæstfriheden andetsteds og få hundene fodret op ved fremmede kødgrave. Det er kun ret og rimeligt.

Befolkningen ved Thule har således byrder, som ikke alle står i rimeligt forhold til, hvad fangsten kan bære, – ligesom de i andre henseender har en præferencestilling ved butikkens nærhed. Disse forhold har gjort, at man har taget under overvejelse i rådsforsamlingen at forbyde folk at bo ved Thule udover en vis årrække ad gangen for på denne måde at få livets goder mere ligeligt fordelt. Det er nemlig efterhånden blevet sådan, at visse familier – og ikke altid de mest energiske – har brudt med den gamle sædvane, at flytte til andre pladser fra tid til anden, og har slået sig ned fast i Thule. –

Det ligger i sagens natur, at man i Thule aldrig kan lukke sit hus for fremmede. Det ville opfattes som en direkte fornærmelse, og man ville herigennem kun opnå at sætte sig udenfor det eskimoiske samfund. Vil man beholde kontakten med dette, må man også lempe sig efter dets skikke, og polareskimoerne

Et eskimobus er i markedstiden som et hotel, hvor folk kommer og går. Midt i billedet den 80-årige Iñugssarssuat.

er meget følsomme overfor handlinger, der tilstræber at gøre forskel på mennesker. De føler sig selv som absolut frie folk og er stolte over at være inuit. Inderst inde er det fuldkommen fremmed for deres tankegang, at alle mennesker ikke skulle være ligeberettigede. Tilværelsen på grænsen af mulighederne for menneskelig eksistens kræver sin mand helt, men gør samtidig enhver til sin egen herre og giver ikke plads for nogen underdanighedsfølelse. Nedbrydelsen af denne selvsikkerhed ville uvægerlig betyde nedgang i erhvervueligheden og energien til skade for hele samfundet. – Dette lighedsprincip spores med streng konsekvens i alle forhold, og ligesom polareskimoen i givet

fald er parat til at give alt, ligeså vist kan han også til tider forekomme meget fordringsfuld – udfra en fint reagerende retfærdighedssans i forbindelse med et skarpt blik for aktualiteter. Ligesom det at have et barnligt sind ikke er ensbetydende med at være et barn, således må man heller ikke forveksle det stilfærdige og tilbageholdende væsen overfor fremmede med beskedenhed. Beskedenhed er en højst upraktisk egenskab, som man ikke får noget for under arktiske breddegrader. Den der kommer forsent til gryden, må vente til næste omgang og får en portion latter i tilgift, – forudsat at ikke noget alvorligt står på spil; men er der føde nok, kommer heller ingen nogensinde til at sulte.

Fra skolestuen. — Det at kunne læse og skrive resulterer i første omgang i en slags åndelig hjemløshed.

Polareskimoerne er vel endnu næppe helt klar over, i hvor stor udstrækning de er blevet afhængige af civilisationen, men der er dog dem iblandt dem, der undertiden kan få bange anelser i følelsen af at stå overfor noget de er afmægtige overfor. De ser sig nok stillet overfor mange goder, — men hvad vil der følge med disse. »Vil vi alle måske uddø«, som en engang sagde til mig med tanke på fremtiden, — eller vil man komme til at ligne de hvide mænd så meget, at man også vil ende med at hade og slå hinanden ihjel, som man daglig hører, at disse gør. Det er stof nok til undren og eftertanke for et usammensat og redeligt sind.

Polareskimoerne er imidlertid i besiddelse af stor kritisk sans, når det gælder noget, der har at gøre med deres erhvervsliv og eksistens, og har et åbent

øje for, om noget er gavnligt eller ikke. Det gælder såvel redskaber som sociale foranstaltninger.

— — —

Ingen vil sikkert benægte det hensigtsmæssige i at kunne læse og skrive, men ikke destomindre, må man dog beklage, at indførelsen af disse kunster hos primitive folk i første omgang skal medføre en forringelse af disse åndelige ejendele, fordi de gamle værdier forkastes, før nye har fået tid til at gro op, og resultatet bliver en slags åndelig hjemløshed.

Hos polareskimoerne er tråden med fortiden dog endnu ikke helt brudt, omend den er slidt noget tynd. Kunne man på håndgribelig måde vise dem, at vi sætter pris på også de åndelige værdier, de har at give os, ville det sikkert ikke koste dem større overvindelse at

bevare disse i hævd. Thi selvom de generer sig for at vise det, så nærer polareskimoerne alligevel en hemmelig kærlighed til deres gamle sagn og lytter med i dem, når nogen på en eller anden foranledning sætter sig til at fortælle.

I sammenligning med andre egne af Grønland er polareskimoernes sagn få og kortfattede, og de fleste er på forhånd kendte gennem Knud Rasmussens indsamlinger. Jeg mente det dog af vigtighed at få undersøgt, hvormeget der allerede var gået tabt – og i særdeleshed at få de tiloversblevne nedskrevet i folkets egen dialekt. Denne fonetiske nedskrivning kom således til at udgøre den væsentligste del af vinterarbejdet i Thule.

Sauninguaq.

Itutdlak.

Noget særligt nyt udover de af Knud Rasmussen optegnede sagn fandt jeg ikke udover enkelte småfortællinger og varianter, og en del var allerede gået i glemme. Størst bevaringsevne har dyrefabler og oprindelsessagn, medens næsten alle de episke fortællinger, som findes trykt i »Myter og Sagn«, ikke længere erindres.

Det undrede mig, at ingen havde den fjerneste forestilling om tupilak'er, som nævnes af Knud Rasmussen. Ingen vidste nogensinde at have hørt om et sådant væsen, og de sagnkyndige var mest tilbøjelige til at tro, at det var en forestilling, som vedkommende fortæller havde fået andetsteds fra.

Ordet tupilak er derimod et af de almindeligst anvendte i sproget og betyder blot, hvad vi i daglig tale kalder »tosset« eller »dum«, uden disse ords dybere mening.

Den dygtigste fortællerske var uden tvivl Amaunalik, en fornøjelig lille kone, der var i besiddelse af en forbløffende talefærdighed og udholdenhed. Hun var mig til meget stor hjælp, da hun altid var villig til at fortælle, dertil var meget intelligent og fulgte min nedskrivning med om mulig endnu større opmærksomhed end Arnaitsoq. Det er således Amaunalik, jeg skylder langt de fleste af de nedskrevne fortællinger.

Hen på foråret, under optagelserne på gramfonoplader, måtte hun naturligvis også holde for. Her havde hun den evne at kunne standse på det mindste vink, og når pladen var skiftet, gå videre, som om der overhovedet ingen afbrydelse havde været. På denne måde kunne hun blive ved i timevis, og når jeg arbejdede med hende, kunne jeg på en eftermiddag nå 3 gange så meget som med nogen anden.

Til disse optegnelser havde jeg en elektrisk gramfonoptager til min rådighed. Den fik strøm fra radiostationen, hvor hele apparaturet blev installeret. På grund af strømforbruget til stationens lamper og batteriets begrænsede kapacitet måtte optagelserne vente til lystiden kom, og hele dette arbejde, der jo også måtte afsluttes inden arkæologien begyndte igen, blev derfor for-

ceret noget stærkere igennem, end det kunne have været ønskeligt. — Enkelte tekniske genvordigheder udeblev heller ikke. Pladerne blev meget hårde og vanskelige at skære i den tørre luft, og mikrofonen fungerede ikke altid upåklageligt i kulden. Det var altsammen ting, som overvandt, men alle erfaringer tog tid at indhøste.

Foruden sagnene og prøver på daglig tale blev optaget over 100 forskellige trommesange. Disse udgør kun en ringe del af det store fond af sange — eller snarere melodier, der findes hos dette folk. Pualorssauq alene sang ca. 30 forskellige for mig af sin egen produktion foruden adskillige, der var komponeret af nu afdøde personer. Og han skal endda langt fra være den frodigste. Pualorssauq opholdt sig imidlertid ved Thule, mens de øvrige store trommesangere boede rundt om i distriktet. Det lykkedes dog at få fat i nogle af dem og få prøver på deres kunst, når de af og til kom på besøg. Ved påske- og pinsetid samledes en mængde mennesker igen ved Thule, men ved sådanne lejligheder, hvor der skal drøftes så meget mand og mand imellem, er det vanskeligt at få gennemført et program. Mens Thule-boerne efterhånden var blevet helt fortrolige med foretagendet, tog det altid nogen tid at træffe arrangement med de fremmede og overvinde deres tilbageholdenhed. Nervøsitet ved selve optagelsen var der derimod næsten aldrig tale om.

— — —

Jeg havde håbet på at kunne genoptage det arkæologiske arbejde i begyndelsen af maj ligesom året i forvejen oppe på Inglefield Land. — Det gik dog slet så

let. Jo længere man kommer sydpå i distriktet, des mere sne kommer der om foråret. På Inglefield Land havde vi slet ikke haft sne efter vor ankomst – bortset fra en dags slud ved midsommertid, men ved Thule måtte ruinerne tømmes tre gange, fordi de fæg til under snestorme i maj måned, og først hen i juni kunne arbejdet for alvor begynde.

Det er allerede nævnt, at vi også ved Thule fandt nordbosager og en mængde karstave, der sammen med andre redskabstyper og bardesager karakteriserer den såkaldte Inugsuk-kultur. Thule var ikke så rig på overraskelser i retning af skulptur og ornamenterede sager som Inglefield Land. Dog fandt vi i en mødding, nær bunden, et lille uanseligt stykke hvalrostand, hvorpå var indridset en scene fra hvalfangsten, – en mand står med hævet våben i forstavnen af en kønebåd, parat til at jage det i dyret. Også på bagsiden har været indridset en tegning, men denne er næsten gået tabt ved forvitring.

Vigtigst er Thule ved sine store samlede møddingfund, hvoraf Comers mødding, – der endnu langt fra er tømt, – synes at strække sig gennem størstedelen af tidsrummet fra tidlig Inugsuk op til vore dage.

En løselig gennemgang af fundene fra Thule Distriktet synes at vise, at der ikke er tale om en enkelt indvandring fra Amerika. Snarere er den første efterfulgt af flere op gennem tiderne. Den sidste er som bekendt sket i 1860-erne. Den pletvise forekomst af ejendommelige type-grupper synes at godtgøre dette. Jeg kan som eksempel nævne Kap Dorsetmøddingen ved Inugarfigssuaq og ved

Thule et hus med nogle ejendommelige harpuner med en slags rudimentære bisporer. Også en ret isoleret forekomst af kniv-sten med sleben æg kunne måske tages til indtægt for denne antagelse. Alle tilskud af denne art synes imidlertid hurtig at være blevet absorberet af den fremherskende lokale kultur, der gennem meget lange tidsrum utvivlsomt må siges at være Inugsuk-kultur eller denne meget nærstående.

Forbindelsen med Baffinland er iøvrigt ikke helt afbrudt endnu. I foråret 1936 besøgte nogle bjørnejægere den canadiske politistation ved Jones Sound og bragte hilsen til nogle Thule-folk fra slægtninge, der var kommet dertil syd fra.

— — —

Det er altid svært at skulle bryde op midt i en travl arbejdsæson, og i 1937 syntes skibet endda at have mere travlt med at komme afsted end sædvanligt. Selvom der endnu er masser af arbejde, som ikke blev gjort, så håber jeg dog, at de hjembragte resultater skal kunne kaste noget klarere lys over udviklingen i dette distrikt, der har modtaget så mange strømninger udefra.

Under hele mit ophold var befolkningen, såvidt deres egne forhold tillod dem, villige og altid interesserede hjælpere. Når som helst de gik ind for et arbejde, som de vidste betød noget for mig, så røgtede de det omhyggeligt og ansvarsbevidst. Og tænker jeg nu tilbage på disse mennesker, struttende af humør og livsglæde, så ser jeg hos dem alle personificeret de egenskaber, der først og fremmest kendetegner gode og trofaste kammerater.

Udvalgte publikationer af Erik Holtved

1936:

og Therkel Mathiassen: The Eskimo Archaeology of Julianehaab District. Medd. om Grønland, bd. 118, I. s. 139. København.

1938:

Arbejder og indtryk under 2 års ophold blandt polareskimoerne 1935-37. Det grønlandske Selskabs Årsskrift 1938. s. 60-78. København.

Archaeological Investigations in the Thule District. Congrès International des Sciences Anthropologiques et Ethnologiques. s. 305. København.

Foreløbig beretning om den arkæologisk-etnografiske ekspedition til Thule distriktet 1935-37. Geografisk tidskrift. Bd. 41. s. 24. København.

1942:

Polareskimoer. København.

1943:

The Eskimo Legend of Navaranâq. Acta Arctica. Fasc. 1. s. 42. København.

De eskimoiske sagns opbygning. »Danske studier«. Hft. 1-2. København.

1944-54:

Archaeological Investigations in the Thule District. I-III. Medd. om Grønland. Bd. 141, no. 1-2. Bd. 146, no. 3. I: s. 308. II: s. 184. III: s. 135. København.

1945:

Har nordboerne været i Thule distriktet? Fra Nationalmuseets Arbejdsmark. s. 79-84. København.

1947:

Eskimokunst. Alverdens kunst. 4. København.

1950:

En fortælling om blodhævn. Det grønlandske Selskabs Årsskrift 1950. s. 69-80. København.

Thule distriktet. Grønlandsbogen. 2. s. 269-290. København.

Greenlandija. Sbornik statej. Sokrastjennyi perevot s dat-skogo V. P. Mihajlova in R. R. Oberga. Redaktsija i vstupil'naja stat'ja G. A. Agranat. Moskva 1953. Izdatel'stvo Inostrannoj Literatury.

—: Naselenie okruga Tule. s. 223-235.

1951:

Samuel Kleinschmidts grønlandske grammatik fylder 100 år. Det grønlandske Selskabs Årsskrift 1951. s. 109-112. København.

The Polar Eskimos. I-II. Medd. om Grønland. Bd. 152, no. 1-2. I: s. 366. II: s. 153. København.

1952:

Remarks on the Polar Eskimo Dialect. International Journal of American linguistics. Vol. 18, no. 1. s. 20-24.

og William Thalbitzer, L. L. Hammerich og Knut Bergsland: Eskimo-Aleut phonetic notation. — International Journal of American linguistics. Vol. 18, no. 2. April. s. 112-113.

1954:

Nugdlit, en forhistorisk boplads i Thule distriktet. Grønland. s. 89-94. København.

1956:

Remarks on Eskimo Semantics. 32. International Congress of Americanists. s. 617-623. København.

1958:

William Thalbitzer. — Grønland 1958. s. 454-461. København.

1959:

William Thalbitzer, 1873-1958. Man. Vol. 59. s. 178-179. London.

1960:

Omkring Thulestationens grundlæggelse. — Grønland nr. 7. s. 241-248. København.

1962:

Den grønlandske retskrivning. — Ministeriet for Grønland. (dupl.) s. 122. i: Aage Bugge og Erik Holtved: Omkring den grønlandske retskrivning.

Offo Fabricius' Ethnographical Works. Medd. om Grønland. Bd. 140, no. 2. s. 138. København.

1963:

Törnärssuk, an Eskimo Deity. Folk. Bd. 5. s. 157-172. København.

1964:

Samuel Kleinschmidt i anledning af 150 året for hans fødsel. Grønland 1964. s. 217-230. København.

Kleinschmidts Briefe an Theodor Bourquin. Medd. om Grønland. Bd. 140, no. 3. s. 124. København.

1966-67:

The Eskimo Myth about the Sea-woman. Folk. Bd. 8-9. s. 145-154. København.

1967:

Contributions to Polar Eskimo Ethnography. Medd. om Grønland. Bd. 182, nr. 2. s. 180. København.

Eskimo Shamanism (Red. C. M. Edsman). Studies in Shamanism 1967. s. 23-31. Stockholm.

1968:

Eskimoisk religion. Illustreret religionshistorie, red. Jes Peter Asmussen og Jørgen Læssøe. s. 129-145. København.

1974:

Myth Collecting in Greenland and Alaska. Folk. Bd. 16-17. s. 15-24. København.